

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Марина ХРОЛЕНКО
«28» вересня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни ПСИХОЛОГІЯ ВІКОВА Й ПЕДАГОГІЧНА

Галузь знань: 01 Освіта /Педагогіка

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма: Початкова освіта

Статус дисципліни: нормативна

Структурні підрозділи (факультети, ННІ, кафедри), відповідальні за реалізацію навчальної дисципліни:

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології, кафедра педагогіки і психології початкової освіти

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальне навантаження		Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
					Аудиторні заняття				Індивідуальна робота студента	Самостійна робота		Залік	Іспит
			Європейські кредити	Години	Всього	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття					
Денна	I	2	3	90	40	20		20		50			2 с.
Заочна	I	2	3	90	10	6		4		80			2 с.

Глухів - 2024

Робочу програму складено на основі:

Робочу програму навчальної дисципліни складено відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта ОС «Бакалавр», професійних стандартів за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», ОПП підготовки бакалаврів за спеціальністю 013 Початкова освіта, навчального плану, навчальної програми)

Укладач робочої програми: доктор філософії, старший викладач кафедри педагогіки і психології початкової освіти

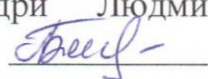
Альона ТИХОНОВА

(підпис)

ЗАТВЕРДЖЕНО

кафедрою педагогіки і психології початкової освіти

протокол від «28» серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри Людмила БІРЮК, доктор педагогічних наук, професор

ЗАТВЕРДЖЕНО

кафедрою теорії і методики початкової освіти

протокол від «28» 28 2024 року № 1

Завідувач кафедри кандидат педагогічних наук, доцент

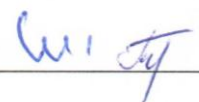
Тетяна ЗЕНЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою Навчально-наукового інституту педагогіки та психології

протокол № 9 від «28» серпня 2024 року

Голова вченої ради ННІ педагогіки та психології

кандидат педагогічних наук, доцент Андрій ШЕРУДИЛО

ПОГОДЖЕНО

Гаранти освітніх програм:

кандидат педагогічних наук, доцент Ірина МОЗУЛЬ

кандидат педагогічних наук, ст. викладач Галина НЕПОМНЯЦА

кандидат педагогічних наук, доцент Ольга ВИШНИК

ЗМІСТ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
2. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ
3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
5. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
6. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
7. ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ (ЯК СКЛАДНИКА САМОСТІЙНОЇ)
8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОНС
«ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»
9. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
10. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Психологія вікова й педагогічна» передбачає не тільки забезпечення системи психологічних знань у студентів, а й формування системи психологічних умінь, на яких ґрунтується професійна діяльність психолога. Засвоєння законів вікового психічного розвитку особистості в онтогенезі дозволяє конструювати ситуації та власні впливи з врахуванням індивідуальних варіантів реалізації цих законів, розвиває професійне мислення, психологічну компетентність та рефлексивні здібності. Йдеться також про формування у студентів умінь та навичок психологічної діагностики та профілактичної роботи з метою організації здорового способу життя.

Мета – ознайомлення студентів з закономірностями розвитку психіки людини на кожному віковому етапі, озброєння студентів знаннями щодо закономірностей та особливостей навчання і виховання дітей різного віку, розкриття механізмів розвитку особистості під дією цілеспрямованих педагогічних впливів. Сформувані знання студентів про закономірності психічного розвитку людини на різних вікових етапах її життя, про психологічні закономірності навчання та виховання дітей різного віку, про психологічні особливості професійної діяльності вчителя технологій. На основі цих знань навчити студентів здійснювати науковий і методичний підхід до процесу навчання та виховання учнів, розвинути вміння розуміти внутрішній світ дитини, вміти визначати потенційні можливості її розвитку, правильно прогнозувати її поведінку і дії в процесі праці. Також метою є формування і розвиток професійної психологічної культури особистості й праці майбутніх вчителів технологій, як фахівців своєї справи, а також як майбутніх батьків.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

1. Ознайомити студентів з основами поняттями, принципами, концепціями вікової та педагогічної психології.
2. Висвітлити специфіку психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості та основні психологічні закономірності процесу навчання та виховання.
3. Сформувані розуміння природи та основних форм виявлення особливостей психічного розвитку людини на кожному віковому етапі.
4. Навчити аналізувати причини виникнення тих чи інших психологічних особливостей дитини, що допомагають прогнозувати її поведінку.

Пререквізити: Загальна психологія з практикумом,

Постреквізити: Теорія і практика навчання і виховання з основами школознавства, Методика виховної роботи, фахові методики, всі практики, курсова робота із психології, Атестаційний іспит із педагогіки та психології.

На вивчення навчальної дисципліни передбачено 90 годин / 3 кредити ECTS. Заняття містять теоретичні та практичні блоки.

Освітні технології організації навчання та викладання: особистісно-орієнтовані (технологія індивідуального навчання, технологія активного навчання та самонавчання, технологія евристичного навчання); активні та інтерактивні технології проведення занять (технологія розвитку критичного мислення, технологія проведення дискусій, ділові та рольові ігри, кейс-задачі, круглі столи, проєкти тощо).

Форми роботи: лекційні заняття мають на меті вступне ознайомлення здобувачів освіти із матеріалом курсу, передусім його теоретичним та методологічним складником, формування основних теоретичних знань з курсу.

Практичні заняття передбачають розширення основних теоретичних положень курсу, дають змогу студентам взяти активну участь в обговоренні питань і виконанні завдань, що сприяє активному формуванню їхньої академічної культури та академічної доброчесності, здобуттю навичок і умінь, важливих як для успішного навчання в університеті, так і для майбутньої професійної діяльності. Основними видами практичної роботи постають групові проєкти, рольові гри, дискусії, публічні виступи, написання різножанрових наукових текстів

Методи навчання та викладання:

На лекційних заняттях використовуються методи:

- Лекція,

- Елементи бесіди,
- Пояснення,
- Демонстрація,
- Ілюстрація,
- Презентація.

На семінарських заняттях використовуються методи:

- Бесіда,
- Метод вправ,
- Опитування,
- Дискусія,
- Ілюстрація,
- Демонстрація,
- Реферативний метод.

2. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення пропонованого освітнього компонента здобувач повинен набутися таких **компетентностей та програмних результатів навчання.**

Інтегральна компетентність	Здатність самостійно і комплексно розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, що передбачають застосування теоретичних положень і методів педагогіки, психології та окремих методик навчання й характеризують комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.
Фахові компетентності (СК)	СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність. СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій. СК-8. Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти. СК-10. Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами. СК-11. Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.
Програмні результати навчання	ПР-02. Управляти складною професійною діяльністю та проєктами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах. ПР-03. Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі

	ПР-07. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання. ПР-08. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування. ПР-12. Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування. ПР-13. Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно проектувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу. ПР-14. Забезпечувати індивідуальний і диференційований розвиток здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей. ПР-15. Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу. ПР-16. Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп.
--	--

3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ВІКОВА Й ПЕДАГОГІЧНА»

Характеристика дисципліни	Спеціальність, освітній ступінь	Академічний календар, види занять.
Кількість: Кредитів: ECTS: 3/3 Модулів: 3/3 Загальний обсяг дисципліни: 90/90 год.	ОС «Бакалавр» Спеціальність: 013 Початкова освіта	Статус дисципліни: нормативна Курс: I Семестр: 2 Всього годин: 90 год./90 год. Лекцій: 20 год. /6 год. Практичних: 20 год. /4 год. СРС: 50 год./80 год. Вид підсумкового контролю: екзамен/ екзамен

/-для студентів заочної форми навчання

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ ВІКОВА Й ПЕДАГОГІЧНА»
Навчально-тематичний план (денна форма навчання)

Назва теми	Кількість годин, відведених на:		
	лекційні заняття (д.ф./з.ф.)	практичні заняття (д.ф./з.ф.)	СРС (д.ф./з.ф.)
Змістовий модуль 1. Вікова психологія як наука і навчальний предмет.			
Тема 1. Місце вікової психології в системі наукового знання.	2/0	2/2	2/4
Тема 2. Витоки вікової психології як науки.	1/0	1/0	4/4
Тема 3. Закономірності психічного розвитку в онтогенезі.	1/2	1/0	2/4
Змістовий модуль 2. Психічний розвиток особистості на різних вікових етапах.			
Тема 4. Психічний розвиток від дня народження до трьох років.	2/0	2/0	2/4
Тема 5. Психічний розвиток у період 3–6 (7) років.	2/0	2/2	2/4
Тема 6. Становлення особистості в молодшому шкільному віці.	1/2	1/0	4/6
Тема 7. Особливості психічного розвитку учнів середнього шкільного віку.	1/0	1/0	4/6
Тема 8. Психологія старшокласників.	1/0	1/0	2/6
Змістовий модуль 3. Основи педагогічної психології			
Тема 9. Місце педагогічної психології в системі наукового знання.	2/0	2/0	4/6
Тема 10. Короткий історичний нарис виникнення і становлення педагогічної психології.	2/0	2/0	4/6
Тема 11. Закономірності навчального процесу.	1/0	1/2	4/6
Тема 12. Психологія учіння.	1/0	1/0	4/6
Тема 13. Закономірності виховного впливу.	1/0	1/0	4/6
Тема 14. Психологія особистості вчителя і закономірності педагогічної діяльності.	1/2	1/0	4/6
Тема 15. Психологія педагогічного спілкування й колективу.	1/0	1/0	4/6
Разом за семестр	20/6	20/4	50/80

5. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин денна/заочна
1	Змістовий модуль 1. Вікова психологія як наука і навчальний предмет Тема 1. Місце вікової психології в системі наукового знання. Вікова психологія як галузь психологічної науки. Принципи вікової психології. Завдання вікової психології. Класифікаційні системи методів. З'ясовується структура предмета вікової психології, її принципи і завдання. Аналізується проблематика, можливості її прикладної реалізації. Розглядаються основні та додаткові методи дослідження психічних явищ, найпростіші способи оцінювання надійності експериментальних даних.	2/2
2	Тема 2. Витоки вікової психології як науки. Генетичні ідеї в психології. Виникнення дитячої психології (Ж.-Ж. Руссо). Експериментальні	1

	дослідження дитячої психіки (К. Бюлер, В. Зеньковський, М. Ланге, Е. Мейман, В. Штерн та ін.). Основні історико-теоретичні концепції у віковій психології. Культурно-історична теорія вищих психічних функцій (Л. С. Виготський). Основні напрямки і етапи розвитку сучасної вікової психології. Аналізуються досягнення вчених різних історичних епох. Акцентується увага на досягненнях радянської педології. Визначаються основні тенденції в розвитку світової та вітчизняної вікової психології.	
3	Тема 3. Закономірності психічного розвитку в онтогенезі. Генотипна та середовищна зумовленість розвитку. Ознаки психічного розвитку. Чинники розвитку. Принцип психічного розвитку в діяльності. Проблема дитинства у віковій психології. Онтогенез і життєвий шлях людини. Поняття віку як центральна категорія вікової психології. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення як показники вікового розвитку. Індивідуальні варіації розвитку. Єдність природного і соціального в онтогенезі людини. Рушійні сили і умови психічного розвитку. Принципи та критерії вікової періодизації. Поняття про стабільні і перехідні періоди. Проблема періодизації розвитку особистості в дитячому віці (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, І.С. Кон, О.М. Леонтьєв, А.В. Петровський та ін.). З'ясовуються проблеми органічної і середовищної зумовленості психічного розвитку, рушійні сили, умови і закони психічного розвитку, закономірності психічного розвитку. Розглядаються основні лінії психічного розвитку, вивчаються різнопланові підходи до розв'язання проблеми вікової періодизації, її значення для практики педагогічної діяльності.	1
4	Змістовий модуль 2. Психічний розвиток особистості на різних вікових етапах Тема 4. Психічний розвиток від дня народження до трьох років. Психічний розвиток немовляти. Пренатальний розвиток. Криза «дня народження». Анатомо-фізіологічні особливості та функціонування мозку дитини в період новонародженості. Структура періоду немовляти. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність і новоутворення періоду немовляти. Криза 1 року, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації. Психічний розвиток у ранньому дитинстві. Анатомо-фізіологічні особливості та їх вплив на психічний розвиток. Психологічні передумови переходу до раннього дитинства. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність у період 1–3 років. Розвиток активності дитини, ускладнення її діяльності і стосунків з оточуючими людьми. Провідна діяльність і ступені оволодіння предметною дією. Предметна діяльність та її значення для психічного розвитку в ранньому дитинстві. Продуктивна і репродуктивна предметна діяльність. Формування образу “Я”. Криза 3 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації. З'ясовується зміст основних ліній психічного розвитку (соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності, новоутворень, рушійних сил). Виокремлюються пріоритетні досягнення в розвитку психічних явищ. Вивчаються симптомокомплекси кризи 1 року та кризи 3 років.	2
5	Тема 5. Психічний розвиток у період 3–6 (7) років. Анатомо-фізіологічні особливості та їх вплив на психічний розвиток дитини. Психологічні передумови переходу в друге дитинство. Соціальна ситуація розвитку. Перехід від сюжетно-рольової до рольової гри. Рольова гра як провідна діяльність. Роль гри в психічному розвитку. Основні лінії гри. Розвиток сприймання. Удосконалення перцептивних дій та операцій. Перехід від зовнішніх, практичних перцептивних дій до внутрішніх, розумових.	2/2

	Сенсорні еталони. Основні етапи розвитку сприймання. Перехід від ситуативного до контекстного мовлення. Виникнення монологу. Феномен егоцентризму. Егоцентричне мовлення і мислення. Структурно-семантичний, лексичний, граматичний розвиток мовлення. Формування передумов появи письмового мовлення. Психологія дітей шестирічного віку. Методи навчання шестирічних дітей. Психологічна готовність до вступу в школу (інтелектуальна, особистісна, соціально-психологічна, вольова). Психодіагностика готовності до шкільного навчання. Криза 7 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації. З'ясовується зміст основних ліній психічного розвитку соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності, новоутворень, рушійних сил). Виокремлюються пріоритетні досягнення в розвитку психічних явищ та особистісному становленні дитини як школяра (перед вступом до школи). Вивчається симптомокомплекс кризи 7 років.	
6	Тема 6. Становлення особистості в молодшому шкільному віці. Анатомо-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Психологічна перебудова, пов'язана зі вступом до школи. Навчання і психічний розвиток. Соціальна ситуація розвитку. Нормування ставлення до школи, учителів і учнівських обов'язків. Засвоєння правил поведінки. Розвиток взаємин з однолітками. Зміна ігрових стосунків. Проблема інтересів. Динаміка навчання як провідної діяльності. Особливості розвитку психічних процесів (відчуттів, сприймання, уваги, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, почуттів, індивідуально-типологічних особливостей). Основні особистісні новоутворення (довільність дій, внутрішній план дій, рефлексія).	1
7	Тема 7. Особливості психічного розвитку учнів середнього шкільного віку. Анатомо-фізіологічна перебудова організму та психічний розвиток. Акселерація та її причини (П.В. Василик, Т.В. Карсаєвська, І.С. Кон, А.С. Личко та ін.). Соціальна ситуація розвитку в підлітковий період. Передумови переходу в підлітковий вік: самосвідомість, Я-концепція, самооцінка, рефлексія, моральні засади поведінки. Розвиток Я і набуття ідентичності. Почуття дорослості. Самооцінка і рівень домагань. Провідна діяльність. Поведінкові прояви (реакція емансипації, хоббі-реакція, реакція групування). Емоційно-вольовий розвиток. Прагнення до самовиховання. Формування систем потреб, інтересів і мотивів, їх зміст і структура. Особливості соціальної поведінки в середньому шкільному віці. Прояви батьківської влади в спілкуванні (М. Кле). Морально-етичні погляди підлітків. Розвиток сенсорних процесів. Формування спостережливості. Розвиток уваги і пам'яті, логічного мислення, мови і мовлення. Характер підлітків і психологічні причини їх інфантильності. «Важкий підліток» як дискусійна проблема вікової психології. Розвиток здібностей і творчої активності підлітків. З'ясовується зміст основних ліній психічного розвитку, соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності, новоутворень, рушійних сил). Виокремлюються пріоритетні досягнення в розвитку психічних явищ та особистісному становленні в неофіційному дитинстві. Аналізуються стереотипні уявлення про підлітковий вік.	1
8	Тема 8. Психологія старшокласників. Анатомо-фізіологічні особливості та психічний розвиток старшокласників. Чинники вікового розвитку. Соціальна ситуація розвитку. Провідна діяльність. Навчальна діяльність як передумова формування інтересу до професійної діяльності. Розвиток професійного мислення і професійних здібностей у період навчання в старших класах. Розвиток пізнавальних процесів і здібностей у старшокласників. Особливості самосвідомості особистості, виникнення	1

	потреби в самовизначенні. Ціннісні орієнтації, морально-етичні установки та ідеали. Свідомість і світогляд як моральні категорії. Соціальне і моральне самовизначення та готовність учнів старших класів до професійного самовизначення. Розвиток самосвідомості та відкриття Я5. Почуття обов'язку і соціальної відповідальності. Розвиток емоційно-вольової сфери і характеру. Егоцентризм старшокласників. Криза 17 років, її симптомокомплекс (юнаки і дівчата), місце в системі вікової періодизації. З'ясовується зміст основних ліній психічного розвитку соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності, новоутворень, рушійних сил. Виокремлюються пріоритетні досягнення в розвитку психічних явищ та особистісному становленні в старшому підлітковому віці. Вивчається симптомокомплекс кризи 7 років. Аналізуються основні наукові уявлення про цей віковий період як «ранню юність».	
9	Змістовий модуль 3. Основи педагогічної психології Тема 9. Місце педагогічної психології в системі наукового знання. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки. Принципи педагогічної психології. Проблеми і завдання педагогічної психології. Зв'язок педагогічної психології з іншими науками (філософія, педагогіка, загальна і вікова психологія, фізіологія тощо). Методи педагогічної психології. Аналізуються методологічні основи педагогічної психології. З'ясовуються її принципи, проблеми, завдання, прикладне значення. Виокремлюються перспективи впровадження результатів психолого-педагогічних досліджень у практику повсякденної педагогічної діяльності.	2
10	Тема 10. Короткий історичний нарис виникнення і становлення педагогічної психології. Навчання і виховання як предмет педагогічної психології. Початковий етап розвитку педагогічної психології (кінець XIX – початок XX ст.): розвиток педагогічної психології в США та Європі (Англія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ін.). Становлення педагогічної психології в Україні та Росії в XVII–XIX ст. (О.В. Духнович, М.В. Ломоносов, М.І. Новиков, Ф. Прокопович, Г.С. Сковорода, Т.Г. Шевченко та ін.). Педагогічна антропологія К.Д. Ушинського. Предмет і завдання педагогічної психології в Росії в кінці XIX – на початку XX ст. (П.Ф. Каптерев, О.Ф. Лазурський, П.Ф. Лесгафт, А.П. Нечаєв, С.Ф. Русова, І.О. Сікорський та ін.). Розвиток педагогічної психології в СРСР (Л.І. Божович, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, Д.Б. Ельконін, В.П. Зінченко, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, Н.А. Менчинська, Д.Ф. Ніколенко, С.Л. Рубінштейн, В.О. Сухомлинський, І.О. Синиця, П.Р. Чамата, В.І. Чепелєв та ін.). Розробка проблем педагогічної психології в Україні (Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, Ю.З. Гільбух, Т.М. Лисянська, С.Д. Максименко та ін.). Аналізуються витоки педагогічної психології, основні етапи її становлення як самостійної галузі психологічного знання. Виокремлюються основні авторські підходи у вивченні проблематики педагогічної психології. Наголошується на необхідності вивчення наступності ідей педагогічної психології, їх практичній реалізації	2
11	Тема 11. Закономірності навчального процесу. Предмет психології навчання. Проблеми психології навчання. Психологія і педагогіка навчання. Типи навчання. Розвивальні можливості навчання. Конструювання навчального змісту. Мотиви навчання. Моделі навчання (інформаційна, операціональна, розвивальна). Психологічні аспекти дидактичних принципів, змісту, предмета і методів засвоєння знань, умінь, навичок. Теорії навчання (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов,	1/2

	Д.Б. Ельконін, О.М. Матюшкін, Л.М. Проколієнко та ін.). Концепції управління навчанням. Розвиток особистості в процесі навчання. Способи управління навчанням: програмоване навчання, алгоритмізація, проблемне навчання, комп'ютерне навчання, уроки-діалоги тощо. Кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП). Перспективи індивідуального розвитку учнів. Психологічні механізми цілепокладання в навчанні. Завдання психології навчання як розділу педагогічної психології. Аналізуються феномени навчання і виховання як нерозривні складові навчально-виховного процесу, системи їх співвідношень з поняттям психічного розвитку. Наголошується на необхідності критичного осмислення теоретико-практичної спадщини з психології навчання і виховання, створенні ефективних технологій навчання і виховання, які б не шкодили фізичному і психічному здоров'ю підростаючої особистості.	
12	Тема 12. Психологія учіння. Учіння як одна із сторін педагогічного процесу. Теоретичні і практичні проблеми психології учіння. Основні компоненти учіння (змістові, цільові, мотиваційні, операційні, емоційно-вольові, комунікативні, результативні, контрольні-оцінні). Вікова динаміка процесу учіння. Рівні сформованості навчальної діяльності. Уміння навчатися самостійно як інтегральна якість особистості. Здатність до учіння. Психодіагностика розумової самостійності індивіда. Мотивація учіння. Процес засвоєння як зміст навчальної діяльності учнів. Проблема навчання. З'ясовується співвідношення феноменів «навчання» і «учіння», їх прикладні аспекти в практиці педагогічної діяльності. Наголошується на необхідності системного навчання, вироблення в учнів самостійного уміння навчатися.	1
13	Тема 13. Закономірності виховного впливу. Виховання як суспільне явище і соціальна функція. Предмет психології виховання. Проблеми психології виховання. Виховання як процес формування цілісної особистості. Закономірності виховного впливу. Історичні моделі виховання. Виховання та індивідуальний розвиток учнів. Процес виховання та чинники неорганізованого соціального впливу. Психологічні механізми виховання. Методи і прийоми виховного впливу. Самопізнання і самооцінка як передумови самоактуалізації у вихованні. Поняття про моральність. Критерії та показники вихованості. Вікові аспекти виховання і життєвий шлях особистості. Психологічні особливості дітей з асоціальною поведінкою. Психологія індивідуального підходу в процесі виховання особистості. Завдання психології виховання. Психологія виховання як життєвий і науковий феномен залежить від комплексу умов навколишнього середовища. Аналізуються основні історичні моделі, механізми виховного процесу. Наголошується на необхідності диференційованого підходу у виховному процесі, активізації ролі сім'ї в становленні підростаючої особистості.	1
14	Тема 14. Психологія особистості вчителя і закономірності педагогічної діяльності. Особливості педагогічної діяльності. Педагогічні здібності та їх структура. Формування педагогічних здібностей. Педагогічні вміння та навички. Структура педагогічної діяльності вчителя (конструктивна, організаційна, комунікативна). Професійна спрямованість особистості вчителя. Види стилів та індивідуальний стиль діяльності вчителя. Психологічні основи педагогічної оцінки, педагогічного такту, педагогічної етики. Взаємини вчителя з учнями. Психологічна готовність вчителя до педагогічної праці. Психологія педагогічних стереотипів. Психологія педагогічного авторитету, авторитаризму. Психологія	1

	повсякдення і криза педагогічної свідомості. Взаємостосунки вчителів як необхідна умова створення сприятливого психологічного клімату в школі. Вивчаються стилі педагогічної взаємодії в умовах сучасного педагогічного повсякдення. Без допомоги сім'ї педагогу неможливо успішно подолати зовнішні негативні соціальні чинники, які впливають на дитячу особистість. Перспективною є система особистісно зорієнтованої взаємодії, до якої суспільство сьогодні ще не готове.	
15	Тема 15. Психологія педагогічного спілкування й колективу. Загальна психологічна характеристика педагогічного спілкування. Стилi педагогічного спілкування. Психологія педагогічного колективу.	1
	Підсумковий контроль	Екзамен
	Всього годин	20/4

6. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Кризові стани особистості та її психологічний самозахист. Теорія захисних механізмів. Концепція психологічного захисту в психоаналізі. Класифікації захисних механізмів та їх критерії. Феноменологія психологічного захисту. Значення психологічного захисту в процесах індивідуального розвитку і соціально-психологічній адаптації особистості. Розуміння криз особистості в психології. Типи криз особистості. Життєвий цикл і вікові кризи. Ставлення до кризи та її подолання	2/4
2	Проблема взаємозв'язку біологічних і соціальних факторів у розвитку особистості. Біогенетичні та соціогенетичні концепції психічного розвитку людини в зарубіжній і вітчизняній психології. Відмінності в поглядах вітчизняних вчених щодо питання співвідношення біологічного і соціального в особистості: концепції психологічної сутності особистості С. Л. Рубінштейна, А. В. Петровського, К. К. Платонова, О. М. Леонтьєва, Б. Г. Ананьєва, Б. Ф. Ломова (структурний та комплексний підходи).	4/4
3	Типи людей та «локус контролю». Дослідження Дж.Роттера щодо особистосної перемінної – «локусу контролю» - центрального конструкта теорії соціального навчання. Зміст поняття «локус контролю». Два типи людей – «інтерналі» і «екстернали» та відповідні їм два локуси контролю. Психологічні характеристики інтерналів і екстерналів. Методики, що виявляють закономірний зв'язок локусу контролю з різними особистісними характеристиками. Психодіагностика рівня суб'єктивного контролю.	2/4
4	Поняття про спрямованість особистості та мотивацію діяльності. Визначення поняття «спрямованість». Основні форми спрямованості особистості: інтереси, переконання, психологічні настановлення, ідеали, світогляд, потяги, життєві цілі. Емоційна спрямованість особистості. Класифікація інтересів. Зміст понять «мотив», «мотивація», «потреби». Психологічні теорії мотивації поведінки (біхевіористська, фрейдистська, гуманістичної психології). Класифікація потреб. Теорія ієрархії потреб А. Маслоу. Мотиви досягнення успіху і уникнення невдач. Закономірності розвитку мотиваційної сфери за О. М. Леонтьєвим. Умотивована поведінка як характеристика особистості.	2/4

5	Особливості мотиваційної сфери людини у період дорослості. Мотивація, установки. Вибір життєвої стратегії. Мотивація шлюбу. Мотиви вибору професії. Особливості системи цінностей.	2/4
6	Загальна характеристика здібностей людини. Поняття здібностей. Історія дослідження проблеми здібностей. Походження здібностей. Здібності і задатки. Види здібностей. Рівні розвитку здібностей: здібності, талант, обдарованість, геніальність. Розвиток здібностей. Психодіагностика здібностей.	4/6
7	Поняття психічної норми та ненормативний психічний розвиток особистості. Причини аномального розвитку особистості. Поняття психопатії. Критерії психопатії Ганнушкіна - Кербікова. Класифікація психопатій за П.Б. Ганнушкіним. Невротичний розвиток особистості. Природа неврозів та види невротичних розладів. Психологічна допомога у випадках ненормативного психічного розвитку. Поняття психічного й психологічного здоров'я особистості та його критерії.	4/6
8	Природа і сутність характеру. Зміст поняття «характер» та підходи для його аналізу. Властивості характеру. Риси характеру. Природні й соціальні передумови характеру. Спів-відношення характеру і темпераменту. Особливості формування характеру. Акцентуація рис характеру та класифікація типів акцентуацій за К. Леонгардом й А. Є. Личком. Типологія характеру за К. Г. Юнгом. Типологія соціальних характерів за Е. Фроммом. Статеворольові відмінності характеру. Особливості національного характеру.	2/6
9	Психологічна характеристика темпераменту. Загальне поняття про темперамент, його структуру, типи і властивості. Історичний огляд вчень про темперамент (вчення Гіппократа, Галена, І. Канта, П. Ф. Лесгафта). Основні системи пояснень темпераменту: гуморальна, конституційна (морфологічна), нейрофізіологічна. Фізіологічні основи темпераменту (вчення І.П.Павлова). Типологія темпераменту за Г. Айзенком (двохфакторна модель). Розвиток теорії темпераменту Є. М. Тепловим, В. Д. Небиліциним, В. Д. Русаловим, Я. Стреляу. Психологічні характеристики темпераменту та індивідуальний стиль діяльності.	4/6
10	Сучасні теорії особистості. Класифікація теорій особистості та їх загальна характеристика. Психодинамічні теорії особистості. Модель психічної структури особистості за З. Фройдом. Проблеми несвідомої мотивації, впливу дитячих травм на поведінку дорослого, протиріч і конфліктів в психічній організації суб'єкта. Психодинамічна терапія, її методи і техніка. Стадії психосексуального розвитку за З. Фройдом.	4/6
11	Сприймання і пам'ять у немовлят. Здатність дитини до розрізнення елементарних і складних сенсорних впливів. «Комплекс поживлення». Орієнтовно-дослідницька діяльність. Перехід від наочно-дієвого до наочно-образного мислення. Виникнення здатності розв'язувати завдання методом здогадування. Початковий етап поєднання мислення з мовленням. Виокремлення операцій аналізу і синтезу.	4/6
12	Розвиток процесів пам'яті (зовнішнього запам'ятовування, відтворення). Зв'язок пам'яті і мислення.	4/6
13	Розвиток мови і мовлення. Основні лінії розвитку мислення. Особливості репродуктивної та продуктивної уяви.	4/6

14	Розвиток особистості в дошкільному віці. Становлення емоційно-вольової сфери. Домінуючі мотиви діяльності та поведінки. Формування загальних і спеціальних здібностей.	4/6
15	Розвиток професійного мислення і професійних здібностей у період навчання в старших класах. Навчання і професійне самовизначення старшокласників. Психологічні проблеми трудової діяльності.	4/6
	Всього годин	50/80

7. ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ (як складника самостійної)

№ з/п	Тема (визначення тем та завдань для індивідуального виконання) Аналіз виконаної роботи може здійснюватися на практичних заняттях					
1	Вікова та педагогічна психологія як наука 1) надати порівняльну характеристику психологічним методам за наступною схемою: <table><tr><td>Назва методу</td><td>Сутність методу</td><td>Умови застосування</td><td>Переваги методу</td><td>Недоліки методу</td></tr></table> 2) Презентація за темою «Який внесок зробили українські вчені у розвиток вікової та педагогічної психології»	Назва методу	Сутність методу	Умови застосування	Переваги методу	Недоліки методу
Назва методу	Сутність методу	Умови застосування	Переваги методу	Недоліки методу		
2	Теорії та періодизації психічного розвитку 1. глосарій основних понять з даної теми (за різними літературними джерелами – не менше 2 визначень з кожного поняття з вказівкою джерела); 2. Підготувати відповідь у формі таблиці: « У чому полягають сильні та слабкі сторони різних теорій періодизації психічного розвитку людини?»					
3	Загальна характеристика розвитку психіки людини в онтогенезі Презентація за темою (одну на вибір): 1. Вплив довколишнього середовища на психічний розвиток дитини. 2. Сенситивні та критичні періоди в житті дитини. 3. Розвиток самосвідомості в онтогенезі. 4. Роль спадковості у розвитку людини.					
4	Психологічні особливості розвитку дошкільника та молодшого школяра. 1) Написати рекомендації на тему : «Що повинні робити батьки, щоб розширити самостійність дитини при спілкуванні її з зовнішнім предметним світом?» 2) Задача. Дві матері спілкуються між собою. Одна з них з тривожністю говорить: “Я чула, що до 6 років у дитини з’являється інтерес до навчання. Деякі діти вже у 5 років читають. Я все чекаю, а у мого Васі ні інтересу, ні бажання навчатися не з’являється, хоча йому скоро йти до школи”. Запитання. Який фактор, що впливає на психічний розвиток дитини не був врахований матір’ю? Чому?					
5	Психологія підлітка та старшокласника. Розв’язання психологічних задач: 1. Як можна пояснити з психологічної точки зору різні експерименти підлітка із зовнішністю – незвичайний одяг, зачіска, помітний макіяж і пірсинг тощо. 2. Володимир (13 років) став дивитися на себе в дзеркало значно частіше і пильніше, ніж він це робив, коли навчався у початковій школі. Запитання. З чим пов’язаний підвищений інтерес підлітка до своєї зовнішності? Які потреби віку задовольняються в даних діях? 3. У 5 класі Віктор навчався на відмінно. У початковій школі його усі поважали, а з переходом до середньої школи він став відчувати до себе інше ставлення однокласників,					

	і як правило найчастіше негативне. Запитання. Чому до Віктора стали так ставитися його однокласники? 4. На думку підлітка ідеальний вчитель – це людина, в якій: 1) є здатність до розуміння, емоційного відгуку; 2) професійна компетентність, рівень знань поєднується з якістю викладання; 3) присутній вміння справедливо розпоряджатися владою даною йому. Запитання. Як змінюється погляд на вчителя в юності? Які якості особистості вчителя вище всього цінують юнаки? 5. Прочитайте висловлювання “Я не буду жити так, як ви! У мене буде і квартира, і грошова робота, і багатий чоловік. Треба боротися з усім поганим; не дати себе зламати...”. Яка характерна особливість юнацького віку проявляється в у наведених висловлюваннях?
6	Навчання як умова розвитку особистості Доповідь за темою (1 на вибір): 1. Основні напрями реформи школи та завдання педагога із вдосконалення процесу навчання учнів. 2. Психологічні аспекти групової організації навчання та її вплив на розвиток особистості учня. 3. Особливості застосування індивідуального підходу в процесі навчання учнів (навести приклад уроку як застосовується цей підхід). 4. Інтелектуальна пасивність учнів: причини, способи виявлення і подолання. 5. Особливості індивідуального підходу до слабких у навчанні і недисциплінованих учнів (навести приклад застосування цього підходу).
7	Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя Презентація за темою (1 на вибір): 1. Особистісне спілкування вчителя і учнів як один із аспектів педагогічної майстерності. 2. Педагогічні конфлікти: чинники, розвиток та шляхи подолання. 3. Методи профілактики і психогієни конфліктів. 4. Особливості психологічних детермінант агресивних проявів у педагогів. 5. Психологічні бар'єри в професійній діяльності

8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

З метою **поточного контролю** використовуються такі форми: заслуховування доповідей та повідомлень на практичних заняттях, виконання практичних занять – індивідуальних, в парах та групових, термінологічні диктанти, тести, написання та аналіз конспектів уроків, студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Для контролю самостійної роботи: тестування, анотації опрацьованих першоджерел, підготовка есе, підбір відео, аудіо та текстового матеріалу за визначеною темою.

Форма підсумкового контролю – екзамен.

Засоби оцінювання та демонстрування результатів навчання:

- поточні контрольні роботи;
- підсумкові тести;
- есе, анотації й інші творчі роботи;
- студентські презентації;
- активність на семінарських заняттях.

Політика курсу:

1. Викладання курсу, контроль й оцінювання знань і вмінь студентів спрямовані на **дотримання вимог академічної доброчесності** і здійснюються у відповідності з чинними положеннями щодо навчального процесу.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації

Викладання курсу спрямоване на дотримання усіх академічних свобод.

2. **Здобувачі вищої освіти несуть особисту відповідальність** за випадки порушення вимог академічної доброчесності, враховуючи плагіат, списування, підказування тощо. У разі виявлення академічної недоброчесності вперше – бали, зараховані студентові/студентці за виконане завдання, скасовуються. Повторна практика недоброчесності може призвести до анулювання усіх нарахованих за курс/модуль/тему балів.

3. У зв'язку з потенційно несприятливою епідемічною ситуацією викладач має право не допустити студента на заняття якщо у викладача або інших слухачів курсу виникне обґрунтована підозра, що студент хворий на респіраторне чи будь-яке інше захворювання, що загрожує комусь із учасників навчального процесу. Разом з тим кожен слухач курсу, а також викладач зобов'язується проявляти соціальну відповідальність і у випадку виявлення у себе симптомів хвороби або підозр щодо контактів з інфікованими особами – самоізолюватись та звернутись по допомогу до лікаря чи відповідних служб. В цілому – дотримуватись вимог МОЗ України щодо такого роду випадків.

4. **Відвідування аудиторних занять** – обов'язкове, за винятком хвороби чи інших нездоланих обставин.

4.1. **У випадку пропущених занять із поважних причин** студент має право, а викладач зобов'язується надати йому можливість виконати всі або деякі (за бажанням студента) не виконані внаслідок такого пропуску завдання. Винятками можуть бути обставини, що пов'язані з неможливістю виконання таких завдань через брак часу (наприклад у зв'язку з завершенням навчального процесу) або у зв'язку зі специфікою самого завдання тощо. В такому разі викладач та студент повинні керуватись вказівками прописаними в правилах навчального процесу щодо такого роду випадків.

4.2. **У випадку пропущених занять без поважних причин** студент має право на виконання завдання, однак, зважаючи на недотримання термінів виконання завдання має змогу отримати 80% від максимальної оцінки за відповідне завдання. Оскільки своєчасність виконання завдання є одним із критеріїв оцінювання завдання.

5. **Запізнення на заняття** не вітається, але здобувач вищої освіти допускається до заняття за умови, що не привертає зайвої уваги до себе та не заважає іншим учасникам навчального процесу.

Відповідність шкал оцінювання та критеріїв визначення рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти

Таблиця 1.

100-бальна шкала	Оцінка ECTS	Рівні навчальних досягнень студентів
90-100	A	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями

82-89	В	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження
74-81	С	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками
64-73	Д	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками
60-63	Е	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній
35-59	FX	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни
1-34	F	Низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни

Таблиця 2.

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни

1	2	3	4	Бали
<i>Практичні заняття</i>	Максимальна кількість балів – 3	ПЗ	№1	3
		ПЗ	№2 -№20	57
<i>Самостійна робота ((за додатковими індивідуальними питаннями)</i>	Максимальна кількість балів – 10	СР		10
<i>Модульний контроль (тести)</i>	Максимальна кількість балів – 10	МК	3	20
<i>Форма семестрової атестації – екзамен</i>	Максимальна кількість балів– 10	екзамен	1	10
Усього				100

**9. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
з курсу «Психологія вікова й педагогічна»**

Оцінювання		Критерії оцінки
3 бали	Високий рівень володіння теоретичними	1) знання основних положень матеріалу, історії проблеми, термінології; вміння здійснювати міжпредметні зв'язки, самостійно наводити приклади, продукувати ідеї, визначати прикладні напрямки використання теоретичного матеріалу; 2) виконання завдань з

	знаннями й практичними вміннями.	незначною кількістю неістотних помилок (однією-двома).
2,5 балів	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження.	1) знання основних положень матеріалу, історії проблеми, термінології; вміння здійснювати міжпредметні зв'язки з допомогою викладача; 2) переважає творчий виклад інформації (над репродуктивним); 3) виконання завдань вище середнього рівня: з кількома (трьома-чотирма) незначними помилками.
2 бали	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками	1) знання основних положень матеріалу, історії проблеми, термінології; вміння здійснювати міжпредметні зв'язки з допомогою викладача; 2) переважає репродуктивний виклад інформації; 3) середній рівень виконання завдань : з незначною кількістю (трьома-чотирма) суттєвих помилок.
1,5 бали	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками	1) домінує репродуктивний виклад інформації; труднощі в проведенні міжпредметних зв'язків навіть з допомогою викладача; 2) знання основної термінології; 3) виконання завдань нижче середнього рівня: з домінуванням незначних помилок, як домінуючих, над істотними.
1 бал	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього.	1) домінує репродуктивний виклад інформації; труднощі в проведенні міжпредметних зв'язків навіть з допомогою викладача; знання основної термінології; 2) виконання завдань "нижче середнього" задовольняє мінімальні вимоги (репродуктивне відтворення вихідного інформаційного масиву навчальної дисципліни: ключових понять, принципів тощо).

0,5 бала	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками низький.	1) фрагментарне засвоєння матеріалу; його повторне відтворення відбувається з аналогічними помилками виконання завдань з правом повторного перескладання навчальної дисципліни; 2) безсистемне репродуктивне відтворення вихідного її інформаційного масиву: ключових понять, принципів тощо.
0-0,4 бала	Дуже низький	1) дуже низький рівень засвоєння матеріалу: відсутні елементарні уявлення про інформаційний масив та його призначення; 2) спорадичне, механічне репродуктивне відтворення окремого вихідного інформаційного масиву: ключових понять, принципів.

10. Джерельна база

Основна література

1. Бочелюк В.Й., Зарицька В.В. Педагогічна психологія: навч. посібник К.: ЦНЛ, 2006. 248 с.
2. Варій М.І. Загальна психологія:: підручник (рекоменд. МОН) К.: ЦУЛ, 2009.
3. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник для ВНЗ. Міністерство освіти і науки України, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 111 с.
4. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч.посібник. К.: Либідь, 2005. 400 с.
5. Корчакова Н. В. Психологічні основи дитячої самопрезентації: монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 288 с.
6. Кутішева В.П., Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: навч. посібник К.: Каравела, 2009. 448 с.
7. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія.: навч. посіб. К: Каравела, 2016. 264 с. (Рекомендовано МОН України.).
8. Максименко С. Д. Психологічні особливості криз підлітка. Практична психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 200 с.
9. Поліщук В.М. Виховання особистості: повсякдення і стереотипи. Глухів, 2004.
10. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія. Суми, 2005. 220 с.
11. Поліщук В.М. Криза 13 років: феноменологія, проблеми. Суми, 2007.
12. Поліщук С.А. Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку. Суми, 2005.
13. Савчин М. В. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.
14. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. К. : Академвидав, 2007. 424 с.
15. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. Посібник К. : Академвидав, 2009. 360 с.
16. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В. Вікова психологія : навч. посібник. Київ: Центр учб. літ., 2018. 375 с.
17. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник. К.: Каравела, 2008. 400 с.
18. Степанов О.М. Педагогічна психологія : навч. Посібник К. : Академвидав, 2011. 414 с.
19. Токарева Н.М., Шамне А.В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник Київ, 2017. 548 с.

Допоміжні джерела інформації

1. Александров Ю.В. Психологія розвитку: навч. посіб. Х.: ФОП Панов А.М., 2015. 336 с.
2. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. Навч.посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
3. Вишник Ольга, Жданова Анна, Дьоміна Ганна. Адаптація дітей з особливими освітніми потребами до навчального процесу в початковій школі: виклики та стратегії підтримки. *Наукові перспективи. Серія «Психологія»*, № 1(43) (2024). С. 771-781.
4. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посібник. К. : Либідь, 2005. 400 с.
5. Горбачевська Вікторія, Вишник Ольга. Формування навичок соціальної комунікації у дітей шкільного віку. *Електронний журнал «Вісник науки та освіти»*, №12.(18). 2023. С. 340-353.
6. Гуцало Е.У Психологія вікового розвитку особистості. Курс лекцій Кіровоград: ТОВ „Імекс ЛДТ”, 2010. 216 с.
7. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
8. Павелків Р. В. Короткий довідник з дитячої психології. Рівне, 2008. 55 с.
9. Пługіна А. П. Психолого-педагогічні особливості взаємовідносин батьків та молодших школярів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 2022, Вип. 3 (50). (0,8 д.а.)
10. Пługіна А. П. Теоретико-методичні засади розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи : Збірник наукових праць*. Вип. 2(8), 2022. С. 35-41
11. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістовні модулі, інформаційне забезпечення) : навчально-методичний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 330 с.